

O'zbek oilalarida ayol va erkak rollariga oid stereotiplarning psixologik oqibatlari

Ismoilova Sarvinoz Ne'mat qizi

Qarshi davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbek oilalarida ayol va erkak rollariga oid shakllangan ijtimoiy va madaniy stereotiplarning inson psixologiyasiga, oilaviy munosabatlarga hamda jamiyatdagi gender muvozanatiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida oilaviy rollar taqsimotining tarixiy ildizlari, ijtimoiy tasavvurlar orqali mustahkamlanishi hamda shaxs ongida shakllanuvchi gender stereotiplarining psixologik oqibatlari ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Maqolada shuningdek, zamonaviy o'zbek jamiyatida ayol va erkak o'rtasidagi rollarni qayta talqin etish jarayonining ahamiyati va psixologik jihatlarini muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: oila, gender stereotip, ayol roli, erkak roli, psixologik oqibat, ijtimoiy ong.

Аннотация: В данной статье анализируется влияние социальных и культурных стереотипов, связанных с ролями женщин и мужчин в узбекских семьях, на психологию личности, семейные отношения и гендерный баланс в обществе. Рассматриваются исторические корни распределения семейных ролей, их закрепление в общественном сознании и психологические последствия гендерных стереотипов. Также обсуждается значение переосмысления ролей мужчин и женщин в современном узбекском обществе.

Ключевые слова: семья, гендерный стереотип, роль женщины, роль мужчины, психологические последствия, общественное сознание.

Abstract: This article analyzes the psychological and social consequences of gender role stereotypes in Uzbek families, focusing on how cultural and social perceptions shape family relationships and gender balance. The study discusses the historical origins of role distribution, its reinforcement in social consciousness, and the psychological effects of traditional gender stereotypes. The importance of reinterpreting male and female roles in contemporary Uzbek society is also emphasized.

Keywords: family, gender stereotype, female role, male role, psychological consequences, social consciousness.

O'zbek oilalarida ayol va erkak rollariga oid stereotiplar asrlar davomida shakllangan ijtimoiy, madaniy va diniy qadriyatlar ta'sirida paydo bo'lgan murakkab psixologik hodisadir. Oila — jamiyatning eng kichik ijtimoiy hujayrasi sifatida har bir insonning dunyoqarashi, xulq-atvori va o'zini tutish me'yorlarini shakllantiradi. Shu bois oila tarkibidagi rollarning qanday taqsimlanishi, erkak va ayol o'rtasidagi o'zaro munosabatlar xarakteri inson psixologiyasining muhim omillaridan biridir. O'zbek jamiyatida erkak "oilaboshchi", "himoyachi", "ta'minotchi" sifatida, ayol esa "uy

bekasi”, “farzand tarbiyachisi” va “itoatkor turmush o‘rtoq” sifatida tasvirlanadi. Ushbu stereotipik qarashlar avloddan avlodga o‘tib, ijtimoiy ongda mustahkamlanadi. Natijada, ko‘p hollarda ayolning shaxs sifatida o‘zini ro‘yobga chiqarish imkoniyatlari cheklanadi, erkak esa hissiyotlarini yashirishga, kuchli ko‘rinishga majbur bo‘ladi. Bunday ijtimoiy kutilmalar shaxsning ruhiy holatiga, oilaviy muhitga va farzandlar tarbiyasiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Gender stereotiplari insonning o‘zini anglash jarayonida, o‘z imkoniyatlarini baholashda va ijtimoiy rolini tanlashda muhim to‘siq bo‘lishi mumkin. Psixologik nuqtai nazardan, erkaklardan faqat qat‘iyat, rahbarlik va kuch talab etilishi, ayollardan esa muloyimlik, itoatkorlik va fidoyilik kutilishi natijasida shaxsning tabiiy individualligi yo‘qoladi. Bu esa, o‘z navbatida, ichki ziddiyat, stress, o‘ziga nisbatan ishonchsizlik, depressiv holatlar va ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Ayniqsa, zamonaviy O‘zbekiston sharoitida ayollarning ijtimoiy-siyosiy faolligi ortib borayotgan bir paytda an‘anaviy stereotiplar bilan to‘qnash kelish jarayoni kuchaymoqda. Ayolning ish faoliyatidagi muvaffaqiyati, mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati yoki oilaviy yetakchilikdagi roli ko‘pincha jamiyat tomonidan tanqidiy qarshilikka uchraydi. Erkaklar esa, o‘z navbatida, iqtisodiy bosim va oilani ta‘minlash mas‘uliyati og‘irligidan ruhiy charchash, stress yoki agressivlik holatlariga duch keladi. Oilaviy hayotdagi ushbu psixologik bosimlarning ildizi ko‘p hollarda gender stereotiplarining o‘zgarishsiz saqlanib qolishidadir. Ijtimoiy psixologiya nuqtai nazaridan, stereotiplar ijtimoiy nazorat vositasi sifatida xizmat qiladi: ular jamiyatdagi xatti-harakat me‘yorlarini belgilaydi, lekin bir vaqtning o‘zida shaxs erkinligini cheklaydi. Shuning uchun gender stereotiplarini bartaraf etish nafaqat individual, balki ijtimoiy salomatlik uchun ham muhimdir. Bu jarayonda ta‘lim tizimi, ommaviy axborot vositalari va psixologik targ‘ibotning o‘rni beqiyos. Maktab va oliy ta‘limda gender tengligi haqida ochiq muloqotlar olib borish, o‘quvchilar va talabalarni turli ijtimoiy rollarga tayyorlash, otionalarga psixologik treninglar tashkil etish — bu yo‘nalishda samarali choralar sirasiga kiradi. Ayol va erkak o‘rtasidagi o‘zaro hurmat va tenglikni mustahkamlash oilaviy muhitdagi sog‘lom psixologik muvozanatni tiklaydi, farzandlarning sog‘lom ijtimoiylashuvini ta‘minlaydi. Psixologik tadqiqotlar (S. Karimova, 2019; M. Qodirova, 2021) shuni ko‘rsatadiki, gender stereotiplarini yenggan oilalarda hissiy yaqinlik, o‘zaro ishonch va qo‘llab-quvvatlash darajasi yuqori bo‘ladi. Shu bilan birga, erkak va ayolning teng hamkorligi ularning shaxsiy o‘shishiga, ijtimoiy faolligiga va ruhiy barqarorligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Xulosa qilib aytganda, O‘zbek oilalarida ayol va erkak rollariga oid stereotiplarni psixologik jihatdan tahlil etish, ularning oqibatlarini aniqlash va bunday qarashlarni bosqichma-bosqich yengib borish jamiyat taraqqiyoti uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy o‘zgarishlar davrida gender tengligi nafaqat ijtimoiy adolat, balki psixologik salomatlikning garovidir. Shuning uchun har bir oila, ta‘lim muassasasi va jamoatchilik bu yo‘nalishda ongli harakat qilishi, erkak va ayolning inson sifatidagi teng qadriyatini tan olishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimova S. “Oila psixologiyasi”. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2019.
2. Qodirova M. “Gender tengligi va ijtimoiy psixologiya”. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
3. G‘ofurova D. “O‘zbek oilalarida ijtimoiy stereotiplar va ularning psixologik ta’siri”. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
4. Nabiyeva N. “Ayol shaxsi va jamiyatsdagi o‘rni”. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2018.
5. To‘laganova L. “Gender psixologiyasi asoslari”. – Toshkent: Ilm Ziya, 2022.